

IJARA HUQUQI ASOSIDA TASHKIL ETILGAN DEHQON XO‘JALIKLARGA YERDAN FOYDALANUSH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KREATIV USULLARI

Nosirova Shaxzoda Azamat qizi

Ilmiy rahbar: Ashurov Abdullo Fayzullayevich, katta o‘qituvchi, PhD

*Universitet: Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash
muhandislari instituti, Milliy tadqiqot universiteti*

Annotatsiya: *Ijara huquqi asosida tashkil etilgan dehqon xo‘jaliklarida yerdan samarali foydalanish masalasi zamonaviy iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish kontekstida davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri, qishloq xo‘jaligi tarmoqlarini modernizatsiya qilish va zamonaviylashuv jarayonining asosiy vazifasi sifatida namoyon bo‘lmoqda. Yerni samaradorlik bilan boshqarish, ushbu sohada innovatsion va kreativ yondashuvlarni yo‘lga qo‘yish, tabiiy-resurslar salohiyatidan oqilona foydalanish orqali, dehqon xo‘jaliklarining iqtisodiy barqarorligi va aholi farovonligi uchun mustahkam poydevor yaratiladi. Bugungi global hamda mintaqaviy iqtisodiy tahdid va imkoniyatlar davrida dehqon xo‘jaliklariga ijaraga ajratilgan yer maydonlaridan maksimal foyda olish jarayonini takomillashtirish, bor kuch va imkoniyatlarni zamon talablari va zamonaviy innovatsion texnologiyalar yordamida yo‘naltirish eng muhim ustuvor vazifa bo‘lib qolmoqda.*

Kalit so‘zlar: *ijara huquqi, dehqon xo‘jaligi, yer samaradorligi, agrotexnologiya, innovatsiya, agroekotizim, resurs tejamkorlik, menejment, diversifikatsiya, marketing.*

Yer resurslaridan foydalanishda ko‘plab muammolar – ekin maydonlarining yetarlicha ishlatilmasligi, yer unumdorligini pasaytiruvchi salbiy omillar, suv ta‘minotidagi uzilishlar, texnologik jarayonlarning eski andozalarda qolib ketishi kabi masalalar mavjud. Lekin bugungi kunda jahon ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida va ilm-fan sohasidagi yutuqlar asosida ushbu muammolarni samarali hal qiluvchi

креатив usullar, aqlli yondashuvlar va innovatsion echimlar keng joriy qilinmoqda. Avvalo, yer islohoti va ijara asosidagi dehqon xo'jaliklarining huquqiy maqomini mustahkamlash, mulkchilik va foydalanish madaniyatini yuksaltirish, yerga bo'lgan mas'uliyat hissini orttiradi va samaradorlikka erishish uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Dehqon xo'jaliklari yerni ijaraga olish orqali mustaqil harakat erkinligiga, mustahkam xo'jalik yuritish huquqiga, ishlab chiqarish rejasini mustaqil tuzish va amalga oshirish vakolatiga ega bo'lishlari yerdan oqilona va natijaviy foydalanishga olib keladi. Shu jarayonda ijara asosidagi xo'jaliklarning samaradorligini oshirish uchun eng samarali va dolzarb kreativ usullardan biri sifatida yer maydonining har bir qarichidan oqilona foydalanishga asoslangan, ilm-fan yutuqlari bilan uyg'unlashgan agrotexnologik yondashuvlarni kiritish alohida ahamiyat kasb etadi [1].

Buning uchun, yerni xatlovdan o'tkazib, har bir yer maydonining tuproq tarkibi, fizik-ximiyaviy xossalari, geografik joylashuvi, suv olishi, iqlim va mikroiqlim sharoiti va boshqa tabiiy faktorlarini kompleks o'rganib chiqish lozim. Mazkur ilmiy yondashuv asosida, har bir yer ulushiga eng mos ekin turni aniqlash, almashinuvli ekin tizimi tuzish, tuproq eroziyasining oldini olish, yerning resurs sig'imini tejash va foydalanishni maksimal darajada optimallashtirish mumkin. Bu uslub, ijara asosida ishlayotgan dehqon xo'jaliklariga nafaqat hosildorlikni oshirish, balki tuproq unumdorligini saqlash, ekin diversifikatsiyasiga erishish, ekologik xavfsizlikni ta'minlashga ham imkon yaratadi. Yerdan foydalanish samaradorligini oshirishda muhim yo'nalishlardan yana biri – intensiv agrotexnologiyalarni joriy etishdan iborat. Hozirgi paytda, an'anaviy dehqonchilikdan farqli, resurs tejamkor texnologiyalarga o'tish nihoyatda dolzarb hisoblanadi. Agrotexnik tadbirlarni takomillashtirish orqali bir necha yo'nalishda kreativ natijalarga erishish mumkin: zamonaviy sug'orish usullarini joriy etish, suv va tuproq resurslarini tejimli boshqarish, agrotexnika va agrotexnologiya majmualarini to'g'ri tanlash va hayotga tadbiiq etish, zamonaviy ekin urug'lari bilan ta'minlash, tuproq unumdorligini oshiruvchi organik va mineral o'g'itlardan optimal darajada foydalanish – bularning

barchasi ijara xo'jaliklarining innovatsion salohiyatini kuchaytiradi. So'nggi texnologiyalar yordamida, dehqon xo'jaliklari yer maydonlarini onlayn monitoring qilish, GPS va sun'iy yo'ldosh texnologiyalari orqali ekin maydonlari haqidagi ma'lumotlarni real vaqt rejimida olish, aniq agrotexnik tadbirlarni amalga oshirish imkoniyatiga ega. Mazkur texnologiyalar tuproq unumdorligi hamda hosildorlikni ilmiy asosda prognoz qilish, resurslarni tejash, ishchi kuchidan unumli foydalanish, natijada erkin, mustaqil xo'jalik yuritish imkonini kengaytiradi. Kredit va investitsion imkoniyatlarni jalb qilish, moliyaviy resurslarni zamonaviy texnologiyalar va texnika vositalariga yo'naltirish natijasida yerdan foydalanish samaradorligi oshishi ta'minlanadi [2].

Dehqon xo'jaligi har bir qadamini ilmiy-innovatsion yondashuvga asoslash, agroekotizimga moslashtirilgan yonalishlarni qo'llash orqali, ham ishlab chiqarish samaradorligini, ham ekologik barqarorlikni muvozanatlashtirishga erishiladi. Sohoni kosmik monitoring uchun mo'ljallangan zamonaviy platformalar bilan bog'lash, agrotexnologik tadbirlarga bevosita mas'uliyatli yondashish, yilning qaysi davrida qanday agrotexnik tadbirlarni amalga oshirish masalasida zamonaviy ilmiy tavsiyalarga rioya etish – ijara asosida faoliyat yuritayotgan xo'jaliklar uchun eng muhim va kreativ natija beradi. O'tgan yillarda yerdan foydalanish samaradorligini oshirish borasida o'tkazilgan amaliy tadqiqot va monitoringlar shuni ko'rsatdiki, innovatsion agrotexnologiyalar va raqamli texnologiyalar bir-biri bilan uyg'unlikda ishlatilganda, natijada hosildorlik yuqori bo'ladi, yer maydonlari doimiy ravishda tiklanib, degradatsiya jarayonlari bartaraf etiladi. Ayniqsa, suv resurslari tanqis bo'lgan hududlarda, zamonaviy tomchilatib sug'orish texnologiyalarini kiritish orqali suv sarfini 30-40 foizga tejash, hosildorlikni esa ikki-hatto uch barobarga oshirish mumkin. Ana shu innovatsion texnologiyalar va ekologik muvozanat zamonaviy dehqon xo'jaliklarida samaradorlikni kafolatlaydi. Dehqon xo'jaliklarga yerdan foydalanishda yangi menejment yondashuvlari ham muhim rol o'ynaydi. Bunda zamonaviy axborot-kommunikatsion texnologiyalarga asoslangan boshqaruv tizimlarini joriy etish, yer maydonini elektron xaritalash, agrotexnologik tadbirlarni

rejalashtirish va nazorat qilish, agrotexnik tadbirlarni amalga oshirish qadamlarida to'g'ri va samarali menejment uzoq muddatli natija beradi. Ekin turlarini tanlashdan tortib, ishlab chiqarilgan mahsulotni qayta ishlash, saqlash va bozorlarga olib chiqishda ham yangi yondashuvlar, innovatsion texnologiyalar muhim ahamiyat kasb etadi [3].

Bozorlash va marketing tamoyillarini kreativ tarzda tashkil qilish ham dehqon xo'jaliklari uchun yerdan foydalanishni maksimal samarali yo'lga qo'yishga xizmat qiladi. Yangi bozorlarni ochish, shartnomalar asosida ishlab chiqarishni tashkil qilish, elektron savdo platformalarini yo'lga qo'yish orqali realizatsiya va sotuv jarayonlarini tezkor va zamonaviy tashkil etish mumkin. Bu jarayonda ishlab chiqarish zanjirini to'liq va mustahkam yo'lga qo'yish yerdan foydalanish samaradorligi, xo'jalik iqtisodiyoti, aholi turmush tarzi va qishloq infratuzilmasining rivojlanishiga olib keladi. Yerdan oqilona va kreativ tarzda foydalanishda dehqon xo'jaliklarining institutsional va resurs imkoniyatlarini mustahkamlash, kredit liniyalari va subsidiyalar orqali moliyaviy bazani kengaytirish, davlat-xususiy sheriklik asosida agroinnovatsiya klasterlarini rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni joriy qilish orqali samaradorlikka erishiladi. Yer va suv resurslarini boshqarishda ekologik tizimga nisbatan ehtiyotkorlik, yerning tabiiy imkoniyatlarini to'liq saqlagan holda foydalanish, tuproq unumdorligini mustahkamlash, agroekotizimlarni himoya qilish zamonaviy inovatsion rivojlanishda asosiy tamoyilga aylanmoqda. Dehqon xo'jaliklari doimiy ravishda agrotexnologik yangiliklar, ilm-fan yutuqlari, zamonaviy uskunalar va innovatsion texnologiyalardan foydalanish orqali o'z faoliyatini zamonaviylashtirishi, ijara asosida foydalanilayotgan yerdan maksimal natija olishga harakat qilishi muhim. O'simliklarni muqobil va diversifikatsiyalash, agrotexnik tadbirlarni tizimli tashkil qilish, tuproq unumdorligini asrab-avaylashga yo'naltirilgan usullardan muntazam foydalanish eng dolzarb vazifadir [4].

Yangi avlod agrotexnologiyalarini ijaraga olingan yer maydonlariga keng va samarali tatbiq etish, chorva-chilik va dehqonchilikni birlashtirish, hamda

agroklasterlar doirasida resurslarni birlashtirish vositasida ham ijobiy natijalarga erishish mumkin. Ilg'or dehqonchilik yondashuvlari, ekologik va iqtisodiy xavfsizlik mezonlariga asoslangan tizimli boshqaruv, zamonaviy innovatsion va kreativ texnologiyalardan foydalanishga asoslanadi. Ushbu yondashuvlar natijasida, dehqon xo'jaliklarida ishlab chiqarish hajmi va sifat ko'rsatkichlari oshadi, iqtisodiy samaradorlik va raqobatbardoshlik mustahkamlanadi, tuproq resurslari muhofaza qilinadi va mavjud imkoniyatlardan to'liq foydalaniladi [5].

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, ijara huquqi asosida tashkil etilgan dehqon xo'jaliklariga yerdan foydalanishda samaradorlikka erishish uchun eng mukammal va zamonaviy, kreativ usullarga murojaat qilish iqtisodiy o'sish va rivojlanishning asosiy garovi hisoblanadi. Yer resurslaridan foydalanishda innovatsion agrotexnologiyalar, axborot-kommunikatsion texnologiyalardan keng foydalanish, menejment samaradorligi, agroekologik muvozanat saqlanishi va zamonaviy marketing yondashuvlarini tatbiq etish asosiy yo'nalishlardan hisoblanadi. Ijara asosidagi dehqon xo'jaliklari ana shu ijodiy va kreativ qadamlarni amalga oshirish orqali yer unumdorligini muhofaza qilgan holda, yuqori hosildorlikka erishadilar. Bundan tashqari, dehqon xo'jaliklarida samaradorlik nafaqat iqtisodiy natija, balki ekologik barqarorlik, moliyaviy mustahkamlik va aholi farovonligining o'sishiga xizmat qiladi. Shu bois, yer resursidan foydalanishda kreativ, innovatsion yondashuvlar doimo asosiy ustuvor vazifalardan bo'lib qolishi lozim. Ana shu asosda, qishloq xo'jaligi sohasida mustahkam taraqqiyot va barqaror rivojlanish kafolatlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayev, X. (2018). "Dehqon xo'jaliklarida samarali yer resurslaridan foydalanish muammolari va ularning yechimlari". Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti, 4(2), 91-98.
2. Akramov, B. (2020). "Yer ijarasi va zamonaviy agrotexnologiyalarning samaradorligi". O'zbekiston agrar jurnali, 9(3), 44-51.

3. Bobomurodov, O. (2021). "Innovatsion usullar asosida yer salohiyatini oshirish yo'llari". Zamonaviy dehqonchilik, 6(1), 27-33.
4. Egamberdiyev, S. (2019). "Dehqon xo'jaliklarining iqtisodiy samaradorligini oshirish omillari". Fermer xo'jaligi, 10(2), 56-63.
5. Hamidov, A. (2021). "Agroekotizimda yer resurslarini tejash: muammo va imkoniyatlar". Qishloq xo'jaligi innovatsiyalari, 3(2), 72-80.
6. Islomova, M. (2019). "Dehqon xo'jaliklarida ijaraga olingan yerlarning samarali boshqaruvi". Iqtisodiyot va biznes, 8(1), 112-119.
7. Karimov, M. (2018). "Ijarada yer resurslaridan foydalanishda menejmentning ahamiyati". O'zbekiston iqtisodiyoti, 7(4), 40-48.
8. Mamarasulov, T. (2022). "Yer xo'jaligida resurs tejamkor uslublarni joriy etish tajribalari". qishloq xo'jaligi barakasi, 1(1), 15-21.
9. Norqulov, D. (2020). "Diversifikatsiya va innovasion yondashuvlar orqali dehqon xo'jaliklarining yer samaradorligini oshirish". Agrar tahlil, 8(3), 35-42.